

Niet al te Bijbelvaste Hoog- en Klaagliederen

Hugo Claus. (1964). *Oog om oog*. Opgenomen in *Gedichten 1948–2004* (2004, 2 delen in cassette). Amsterdam: De Bezige Bij. Isbn 978 90 234 1287 8, € 75.

Judith Herzberg. (1971). 27 *Liefdesliedjes*. Amsterdam: De Harmonie. Isbn 978 90 616 9017 7, € 14,50, 64 blz.

Judith Herzberg. (2011). *Klaagliedjes*. Amsterdam: De Harmonie. Isbn 978 90 616 9994 1, € 15,90, 40 blz.

‘De godsdienst is een goede zaak, / En geeft het mensdom veel vermaak.’ Met deze fraaie dichtregels probeert Lukas de Wilde in Multatuli’s *Woutertje Pieterse* in het gevlug te komen bij Meester Pennewip. En Lukas was niet de eerste die religie en entertainment met elkaar in verband bracht. Vele componisten, schilders en dichters gingen hem voor. En minstens evenveel zouden er nog volgen. Dat sommigen zich daarbij minder Bijbelvast tonen dan anderen, kan uiteraard niemand verbazen.

Voor het oudtestamentische *Hooglied* van Salomo heeft in de loop der eeuwen een ware triomftocht door de schone letteren gemaakt. Voor wie de tekst kent, mag dat geen verrassing heten. Het *Hooglied* is zonder enige twijfel het meest lyrische geschrift uit de Bijbel, waarin de liefde en de erotiek in de vorm van een tweespraak tussen geliefden haast on-Bijbels worden bezongen.

Het is een tekst waar Hugo Claus in 1964 wel raad mee wist. Zijn bundel *Oog om oog* is helemaal gevormd naar het

Hooglied, compleet met dialogen tussen een man en een vrouw die elkaar beurtelings aantrekken en afstoten. Ook de overeenkomsten tussen het zwartharige meisje en de zeeman uit *Oog om oog* en de jonge prinses en koning Salomo uit het *Hooglied* zijn te opvallend om te negeren. En nu met de moderne Bijbelvertalingen ook de heilige boeken weer voor iedereen toegankelijk zijn, is het misschien een aardig idee om er op school eens mee aan de slag te gaan. Voor hier volsta ik met twee passages, één uit het *Hooglied* en één uit *Oog om oog*.

Mijn ziel keert zich om. Zij zinkt, zij gaat ten onder in je golven. O red mij, ik verdrink, o haal me binnen in je bootje

En:

je brengt me in vervoering
je brengt me in verrukking
met maar één blik van je ogen,
met één flonker van je ketting.

Aan u de vraag welke tekst van Claus is en welke uit de Bijbel komt. Voor een verdere uitwerking van het intertekstuele spel tussen deze twee bronnen verwijs ik naar mijn artikel ‘Oog om oog: Claus’ eigen laaglied’ op <www.jan-dejong.nl/essay-oogomooog.htm>.

Ook Judith Herzberg heeft het *Hooglied* bewerkt. Dat was in 1971 in opdracht van ik meen de IKON. Herzbergs tekst ligt wat dicht bij de bron en is ook wat lichter van toon dan die van Claus. Dat is niet zo vreemd, als je bedenkt dat haar 27 *Liefdesliedjes* bedoeld waren voor een

kinderprogramma van de interkerkelijke omroep. De teksten zijn destijds door een popgroep op muziek gezet en de bundel behoort inmiddels tot de zes best verkochte uit de vaderlandse literatuur. Dat zal vermoedelijk ook komen doordat Herzbergs ‘Hooglied’ de kinderpoëzie verre ontstijgt:

Waar kan ik je vinden
mijn lief, mijn beminde
waar weid je je schapen
waar laat je ze grazen
waar laat je ze rusten
als de zon op zijn hoogst is
mijn lief, mijn beminde?

Als je dat niet eens weet
mooi meisje, beminde
loop dan maar wat rond
volg het spoor van de schapen
dat kun je wel vinden.
(laat je geitjes zolang
bij de hut van mijn vrienden).

Het is dan ook geen wonder dat na dit (ook kwalitatieve!) succes, Judith Herzberg de vraag kreeg van componist Boudewijn Tarenskeen om de *Klaagliederen* van de profeet Jeremia te bewerken. De oude teksten zijn natuurlijk al talloze malen op muziek gezet, waarschijnlijk het mooist door de zestiende-eeuwse Britse componist Thomas Tallis. Diens ‘Lamentationes Ieremiae’ hebben onweersprekbaar eeuwigheidswaarde.

Op het moment dat ik dit schrijf, heb ik nog geen idee hoe de *Klaagliederen* bij Tarenskeen gaan klinken. Maar de teksten van Herzberg lichten al wel een tipje van de sluier op. Om te beginnen heeft zij de vijf zware oudtestamentische

Detail van de omslag van de bundel *Klaagliedjes*

Hugo Claus. Foto: Filip Claus

liederen bewerkt tot 31 korte teksten. Maar ze gaan, in tegenstelling tot die van Jeremia, helemaal niet over de verwoesting van Jeruzalem in 587 v.Chr. In plaats daarvan borduurt Herzberg voort op een metafoor uit het begin van het eerste lied. ‘Ach, hoe eenzaam zit zij neer, de eens zo levendige stad. / Een weduwe is zij geworden, zij die groot was onder de volken, / de vorstin van de gewesten is tot slavernij vervallen.’ Zo staat het in de nieuwe Bijbelvertaling uit 2004. Herzberg draait het beeld meteen om:

Als een vernielde stad die ooit vol
pracht
en leven was, zit zij daar, verloren,
armlastig.

Niet de weduwe is hier het beeld, maar de stad. Die omkering stelt de dichter in staat voort te bouwen rond een thema dat veel dicht bij de lezers uit 2012 ligt. In krachtig en modern Nederlands gaat het in *Klaagliedjes* om rouw. En om de

concrete ervaring van iedereen die rouw (her)kent.

De taal van rouw moet ik nog leren die taal beheersen, woorden als *diep verdriet* vermijden, die gelden voor elk ander, voor ieder die niet mij is, ik heb die woorden vroeger vaak gehoord; drongen niet door. Een nieuwe taal met nieuwe woorden leren. Barsten, craquelieren.

Dit is het begin van ‘Klaagliedje V’ en hier staat, in bijna klare taal, wat wij allemaal kennen als de dooddoener ‘woorden schieten tekort’. Maar voor gedichten is dat natuurlijk helemaal geen dooddoener. Daarin schieten woorden per definitie tekort. Want als je iets ‘gewoon’ kunt zeggen, heb je immers geen poëzie nodig. Precies ook om die reden, leest iedereen altijd zijn eigen gedicht – ook al staan bij elke lezer precies dezelfde woorden op het papier. Twee pagina’s

verder, gaat liedje VII hier verder op door:

Sinds jij zo weg bent
zo verder weg dan ik kan denken
is het of wat ik zeg
door jou mij in de mond gelegd is
alsof ik ben besmet
met wat jij niet meer
kon zeggen.

Hoewel – het grootst gemis
is dat ik, hoe ik ook probeer,
jou niet meer tegen me
kan horen praten. (...)

Waarna aan het eind de noodkreet volgt: ‘Laat mijn herinneringen heel!’ Dit is de menselijke wanhoop die elk verlies begeleidt.

Natuurlijk, zo hier en daar klinkt tussen de persoonlijke rouw ook de Verwoeste Stad nog door: ‘Het zal nog jaren duren / voor straten, / pleinen, boulevards / weer geplaveid zijn’ (liedje X). Maar is die stad dan nog wel Jeruzalem? In liedje VIII wordt George W. Bush geciteerd toen hij in januari 2009 weer terug mocht naar zijn vertrouwde Texas. Met hoeveel Verwoeste Steden op zijn palmares? Zoals altijd houdt Herzberg ook in *Klaagliedjes* de actualiteit niet buiten de deur. Maar in deze gedichten gaat het niettemin veel meer over dood, rouw en persoonlijk gemis, dan om materieel verlies.

Dat de bundel *Klaagliedjes* heet, is trouwens ook veelzeggend. Natuurlijk, de gedichten zijn een stuk korter dan de ‘grote’ *Klaagliederen* van Jeremia. Maar ze zijn ook kleiner en intiemer door hun oog voor de menselijke maat. ■

Jan de Jong

Geweldige verhalenvertellers

Meg Rosoff. (2011). *In het begin was er ... Bob* (Oorspronkelijke titel *There is no dog*, vertaald door Jenny de Jonge). Amsterdam: Moon. Isbn 978 90 488 1158 8, € 17,95, 255 blz.

Neal Shusterman. (2012). *Gesplitst* (Oorspronkelijke titel *Unwind*, vertaald door Lydia Meeder). Rotterdam: Lemniscaat. Isbn 978 90 477 0401 0, € 16,95, 326 blz.

Mirjam Mous. (2012). *Password*. Houten: Van Holkema & Warendorf. Isbn 978 90 003 0259 8, € 17,99, 315 blz.

Theo Engelen. (2011). *Ontsnapt!*. Amsterdam: Leopold. Isbn 978 90 258 5924 4, € 13,95, 114 blz.

'In het begin was er ... Bob. En Bob schiep hemel en aarde, en de dieren in het veld, en de wezens in de zee, en nog vijftig miljoen andere soorten, inclusief een heleboel verrukkelijke meiden.'

Stel je eens voor dat God een jongen is in de puberteit. Een jongen met alle eigenschappen die de meeste pubers niet vreemd zijn. De Amerikaanse Meg Rosoff bedacht rond dit originele gegeven een verhaal. Bobs moeder Mona wint de baan van schepper voor haar zoon bij een spelletje poker en Bob mag er vervolgens vrolijk op los scheppen. Hij is lui, slordig, egocentrisch en vol seksuele driften. In zes dagen tijd bezorgt Bob de planeet aarde, tot wanhoop en verbijstering van zijn persoonlijke assistent meneer B., rampzalige creaties waarvan eenieder kan zien dat het vragen is om onheil.

Bob vindt het allemaal wel goed zo. Zijn 'aardse zaken' worden zo goed als dat gaat behartigd door zijn privésecretaris, en hij laat zijn oog vallen op Lucy Davenport, een meisje dat werkt in de dierentuin. Hoe kan hij haar liefde winnen? Bob heeft een belangrijke troef in handen. Hij bezit een Eck, een pinguïnachtig dier, dat vrijwel is uitgestorven.

Meg Rosoff (Boston, 1956) maakte met haar debuut *Hoe ik nu leef* (Pimento, 2004) grote indruk en vestigde direct haar naam als belangrijk youngadultauteur. Schrijven kan ze als geen ander en dat bewijst ze ook nu weer met deze literaire jeugdroman.

In het begin was er ... Bob is een fascinerend verhaal met een opmerkelijke mix van humor, fantasie en realiteit. Toch kleeft er aan deze geschiedenis ook een minder goede kant. Rosoff schiet in haar beschrijvingen hier en daar te veel door en het ritme raakt zo onnodig verstoord. Dát is jammer, want er had anders nog meer in gezeten!

Al met al is het toch een lezenswaardig boek dat verrast en ontroert, vooral ook dankzij de trefzekere observaties en de snijdende humor van een getalenteerd schrijfster. Ik zou zeggen: een mooi boek voor leerlingen in het derde leerjaar havo en vwo.

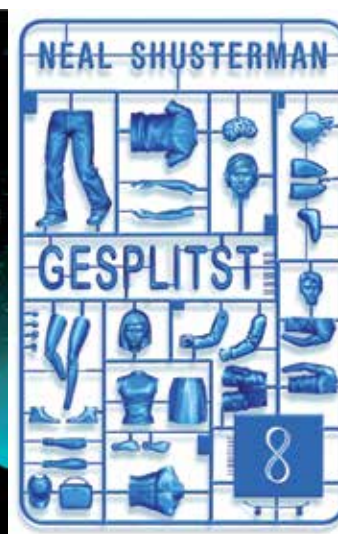
Wet op het Leven

Nog een aanrader voor deze doelgroep is *Gesplitst* van Neal Shusterman (Brooklyn, New York, 1962). Wat is je leven waard in een wereld waarin je ouders je organen weggeven, nog voordat je bent overleden? Dat is de centrale vraag die de schrijver stelt in zijn nieuwste jeugdroman.

Shusterman schetst een fictieve, futuristische maatschappij (met als decor de Verenigde Staten na de Tweede Wereldoorlog) waarin de zogenaamde Wet op het Leven is ingesteld. Het is een wet die het abortusvraagstuk en het tekort aan orgaandonoren in één keer voorgoed oplost. Abortus tijdens de zwangerschap is verboden, maar ouders kunnen ervoor kiezen hun kinderen tussen hun dertiende en achttiende levensjaar op te geven als splitter. Hun lichaam wordt dan uit elkaar gehaald en de organen worden vervolgens hergebruikt.

Er zijn drie groepen 'splitters': de onhandelbare jongeren – zoals Connor, wiens ouders het niet langer met hem zien zitten –, de kinderen van de Staat die niet getalenteerd genoeg zijn om door te mogen leven – zoals Risa – en degenen als Lev – het tiende kind van zeer gelovige ouders dat volgens zijn religie voorbestemd is gesplitst te worden. Deze drie ongewenste tieners worden door hun ouders verkocht als orgaandonor. Connor, Risa en Lev komen elkaar bij toeval tegen. Ze slaan de handen ineen en beginnen aan een absurde roadtrip in de hoop zo te ontsnappen aan hun lot. Hun enige uitweg is om via de onderkant van de samenleving onder te duiken tot hun achttiende verjaardag. Dan zijn ze volgens de wet meerderjarig en mogen ze hun eigen leven bepalen. Maar voordat het zover is...

Shusterman koos voor een uiterst verrassende invalshoek en hij weet met veel vakmanschap en gevoel voor sfeer van dit lugubere gegeven een meeslepend verhaal te maken. *Gesplitst* is een beklemmende thriller met levensechte personages en angstaanjagende scènes.

Shusterman – 'the Storyman', zoals hij heel toepasselijk door zijn landgenoten wordt genoemd – schreef een geweldig youngadultverhaal en het zou mij niet verbazen wanneer dit boek straks hoge ogen gooit voor de Prijs van de Jonge Jury, editie 2014.

Wachtwoord

Heel geschikt voor tweedeklassers is de nieuwste van Mirjam Mous: *Password*, een verslavend verhaal dat alles in zich heeft een bestseller te worden. Net als in *Gesplitst* draait het in deze jeugdthriller om drie personages. Mick treft zijn beste vriend Jerro bewusteloos aan op diens slaapkamer. Snel laat hij een ambulance komen. Omdat hij geen familie is, mag hij niet met Jerro in de ziekenauto meerijsen. Als hij eenmaal in het ziekenhuis is aangekomen en informeert naar zijn vriend, wacht hem een vreemde verrassing. Jerro blijkt nooit te zijn aangekomen! De volgende dag duikt hij onverwacht weer op, maar Jerro lijkt plots een totaal andere persoonlijkheid te hebben aangenomen. Mick snapt er niets van. Zelfs het geheime password dat de jongens onderling afspraken, kan Jerro zich niet herinneren. Mick neemt zich voor het er niet bij te laten zitten.

Ondertussen wordt een derde verhaalfiguur, Stefan, na schooltijd opgewacht door een onbekende man. Hij

vertrouwt het niet en gaat ervandoor. Wat wil die kerel van hem? Wanhopig probeert hij zijn achtervolger af te schudden.

De levens van Mick, Jerro en Stefan raken op bizarre wijze met elkaar verweven. Vreemde gebeurtenissen volgen elkaar snel op, en Jerro en Stefan lopen groot gevaar. Langzaam komt Mick achter de ontstellende waarheid.

We beleven de gebeurtenissen in *Password* vanuit verschillende personages en dat geeft de geschiedenis een extra dimensie. Het taalgebruik is, zoals we dat gewend zijn van Mous, verzorgd, de dialogen levendig en sterk.

Het proces

Voor de jongere lezers in de brugklassen is het nieuwste boek van Theo Engelen (Geulle, 1950) een absolute aanrader. *Ontsnapt!* is een detective waarin de vader van Niels als openbare aanklager een voorname schakel is in het proces tegen een gevreesde crimineel: Maurice Crombach. Crombach zal terechtstaan voor meer dan twintig misdaden. In het diepste geheim heeft een team van Niels' vader jaren gewerkt om het bewijsmateriaal rond te krijgen. Sindsdien zijn de dreigementen aan het adres van Niels' vader niet van de lucht en het is niet voor niets dat het huis van zijn gezin permanent wordt bewaakt. Alle beveiligingsmaat-

regelen ten spijt wordt er een bomaanslag gepleegd op de woning. De moeder van Niels en zijn zus Lot raken gewond en worden overgebracht naar een militair hospitaal. Niels zelf zal onderduiken bij een ver familielid, een oom in Californië.

Gedurende de reis wordt al snel duidelijk dat Niels zijn bewaakster Katja niet kan vertrouwen. Eenmaal aangekomen in de Verenigde Staten slaagt hij erin te ontsnappen aan de aandacht van zijn begeleidster. Hij vlucht naar het huisadres van zijn oom, die niet thuis blijkt te zijn en hij verstopt zich bij een buurman. Inmiddels hebben handlangers van Crombach de achtervolging ingezet. Ze willen Niels in handen krijgen en hem gebruiken als pion in het proces tegen hun opdrachtgever. Niels' vader is al die tijd in de veronderstelling dat zijn zoon gevangen wordt gehouden. Zal Crombach de rechtszaak winnen?

Ontsnapt! is een buitengewoon spannend boek dat je al snel in zijn greep krijgt om je vervolgens niet meer los te laten. Het is een goed geschreven, werkelijk verhaal dat leest als een trein en doet verlangen naar meer. Buitengewoon geschikt ook voor leerlingen met wat minder leeservaring in leerjaar 2. ■

Rob van Veen

Voor meer informatie over deze, maar ook andere jeugdboeken, zie <www.eenboekjeopen.nl>.